

Culture

With the support of the Culture programme of the European Union

365 WAYS TO CELEBRATE

**CULTURE
& CULTURES**

Mixity 2017
.brussels

EXPO ISLAM

DIT IS **OOK** ONZE GESCHIEDENIS!

EUROPA EN ZIJN ISLAMITISCHE ERFENIS

15.09.2017 > 21.01.2018 BRUSSEL - VANDERBORGH

PEDAGOGISCH DOSSIER

tempora

LE SOIR

laCapitale

Dimanche

ds De
Standaard

b1

BRUZZ

moustique

sonuma

NMBS

visit.brussels

www.mixity.brussels

ISLAM

DIT IS **OOK** ONZE GESCHIEDENIS!

EUROPA EN ZIJN ISLAMITISCHE ERFENIS

WWW.EXPO-ISLAM.BE

FOLLOW & LIKE US
TEMPORA-EXPO

INHOUDSTABEL

DE ABRAHAMITISCHE STAM 5/

DE ARABISCHE ERFENIS 6/

VEROVERING EN *RECONQUISTA* 6/

OVERDRACHT VAN KENNIS,
WETENSCHAP EN TECHNIEK,
GEOGRAFIE, ARCHITECTUUR,
KUNST EN MUZIEK 7/

DE ARCHITECTUUR, VANDAAG
NOG HET ZICHTBAARSTE SPOOR 8/

DE OTTOMAANSE ERFENIS 9/

WAPENS EN DIPLOMATIE 9/

EEN GEREGULEERDE HANDEL 10/

KOFFIE, EEN DRANK UIT HET OOSTEN -
DE TULP, EEN SPECULATIEVE ZEEPBEL 10/

TURKOMANIE 11/

DE UITWISSELING VAN TEKSTEN
EN IDEEËN 12/

DE ARCHITECTUUR 12/

DE KOLONIALE ERFENIS 13/

ARBEIDERS EN SOLDATEN 13/

KOLONIALE TENTOONSTELLINGEN 14/

HET ORIËNTALISME 15/

DE DEKOLONISATIE OP ISLAMITISCHE BODEM 16/

ALGERIJE, EEN GEVAL APART 16/

DE ISLAMITISCHE IMMIGRATIE 17/

VANDAAG 18/

NA HET TENTOONSTELLINGSBEZOEK 18/

In de Europese, zowel islamitische als niet-islamitische beeldvorming heerst het hardnekkige vooroordeel dat de aanwezigheid van moslims op Europese bodem een recent en hedendaags fenomeen is van immigratiegolven in de tweede helft van de 20e eeuw. De tentoonstelling "Islam, dit is *ook* onze Geschiedenis! Europa en zijn islamitische erfenis" toont dat dat niet zo is. Sinds zijn ontstaan tot vandaag is de islam aanwezig in de beschaving van dit continent.

Het offer van Isaak (1635) van Rembrandt (1606-1669)
© State Hermitage Museum, St. Petersburg, Russia / Bridgeman Images

Het offer van Ismaël, (v. 1595) in 'Histoires du Coran ou Histoires des prophètes et des rois du passé'
© BNF, Manuscrits orientaux

De islam en het christendom hebben een gemeenschappelijke oorsprong. Ze zijn aan elkaar verwant en zijn beide erfgenaam van de Grieks-Romeinse en de joods-christelijke beschaving. Het is dus geen toeval dat ze dezelfde spirituele voorouders hebben.

1/ Welke tegenhangers hebben de volgende Bijbelse personages in de Koran?

Abraham :
Moses :
Jezus :
Maria :

De islamitische verovering van Spanje begint in 711 en brengt de islam acht eeuwen lang naar West-Europa. Hij beïnvloedt alle kennisdomeinen diepgaand en blijvend.

Geleidelijk komt er een christelijke herovering op gang die voltooid wordt in 1492, wanneer de islamitische aanwezigheid uit de christelijke gebieden in het Westen verdreven wordt. Niettemin zijn de sporen van die aanwezigheid ook nu nog zichtbaar in Spanje.

Ook Sicilië wordt veroverd door de moslims, en vervolgens door de Normandiërs. Er ontstaat een originele, Arabisch-Normandische en christelijk-islamitische cultuur waarvan de sporen nog altijd zichtbaar zijn.

Miniatuur van een veldslag van de Reconquista in de Cantigas de Santa Maria (1260-1270)
© De Agostini Picture Library / G. Dagli Orti / Bridgeman Images

VEROVERING EN *RECONQUISTA*

2/ Plaats onderstaande gebeurtenissen op de tijdlijn. Duid de nummers aan in de cirkel boven de juiste datum

1. De Arabieren worden tegengehouden in Poitiers; hun expansie in het Westen is ten einde.
2. Een leger van geïslamiseerde berbers uit Noord-Afrika komt aan in de Baai van Gibraltar.
3. De val van Granada, het laatste islamitische bolwerk in Spanje.
4. Legers uit Noord-Afrika komen aan in Sicilië.
5. De verovering van het Iberisch Schiereiland is ongeveer afgerond.
6. In Spanje ontstaat een eerste kern van verzet tegen de moslims.
7. De Normandiërs nemen Sicilië in.

OVERDRACHT VAN KENNIS, WETENSCHAP EN TECHNIEK, GEOGRAFIE, ARCHITECTUUR, KUNST EN MUZIEK

Zowat overal in Spanje en Sicilië zijn sporen te vinden van de Arabische inbreng in deze domeinen.

Illustratie van een luitspeler in het 'Verhaal van Bayad en Riyad', manuscript uit de 13e eeuw, bewaard in de Vaticaanse apostolische bibliotheek
© akq-images / Maurice Babey

3/ Vind in de woordzoeker de namen of woorden die overeenkomen met onderstaande korte beschrijvingen:

1. Een Arabische geograaf aan het hof van Rogier II van Sicilië.
2. Een Arabische vertaler van de School van Toledo.
3. Een Arabische filosoof en commentator van de Griek Aristoteles.
4. Zijn in het Latijn vertaalde boek is in de middeleeuwen de belangrijkste bron van medische kennis in Europa.
5. Deze musicus introduceert de luit (in het Arabisch: de oed) in Spanje.
6. Een grote Arabische arts die in Cordoba woont.
7. Een astronomisch instrument van Griekse oorsprong, dat door de Arabieren geperfectioneerd is.
8. Een watervoorzieningssysteem met raderen dat de Arabieren gebruikten voor de landbouw.
9. Een Arabischtalige christen op islamitische bodem.
10. Een moslim die in Spaans christelijk gebied woont.
11. Hij draagt de bijnaam 'de keizer in djellaba'.

I	K	A	L	M	A	R	O	U	C	H	A	C
M	R	A	V	E	R	R	O	E	S	L	O	O
U	P	I	E	I	M	B	E	C	O	D	I	D
D	G	R	R	E	C	I	Z	I	R	Y	A	B
E	M	E	E	R	U	E	O	E	R	F	L	I
J	O	M	A	N	D	H	N	I	U	R	I	T
A	Z	M	N	C	A	I	T	N	I	E	D	M
R	A	S	T	R	O	L	A	B	E	D	R	O
O	R	E	U	E	S	S	E	O	C	E	I	P
I	A	L	B	M	O	U	T	T	A	R	S	I
T	R	E	N	O	R	I	A	I	D	I	S	R
A	E	N	N	N	E	M	I	L	O	C	I	Y
A	N	E	M	E	E	M	A	R	R	M	C	S
A	A	B	U	L	C	A	S	S	K	S	Z	K
M	P	I	U	H	O	B	E	F	G	R	A	J

DE ARCHITECTUUR, VANDAAG NOG HET ZICHTBAARSTE SPOOR

Alhambra, Granada – Spanje
© R-V

4/ Duid onderstaande plaatsen aan op een kaart. Kun je bij elk van deze plaatsen twee Arabische monumenten opnoemen die ook vandaag nog bezocht kunnen worden?

1. Sevilla
2. Cordoba
3. Granada
4. Palermo

Vanaf de 14e eeuw verdeelt de Ottomaanse verovering van de Balkan Europa in twee delen: een christelijk Europa en een Ottomaans Europa dat gedomineerd wordt door moslims. De islam krijgt voet aan de grond in Oost-Europa en blijft er tot het uiteenvallen van het Ottomaanse rijk in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog. De contacten met het christelijke Europa zijn gekenmerkt door zowel geweld als samenwerking. Aan beide zijden van de (altijd voorlopige) grens beschouwt men de ander als de ideologische vijand, of onderhoudt men er diplomatieke en commerciële relaties mee.

WAPENS EN DIPLOMATIE

Eerste beleg van Wenen van het Ottomaanse leger, 1529 door Adriaen Collaert (1523-1618)
© Alamy

5/ Verbind de veldslagen/belegeringen met de landen/gebieden in de Balkan (actuele gebieden) waar ze zich hebben afgespeeld

Hongarije •	• Slag bij Nicopolis
Bulgarije •	• Slag bij Mohács
Servië •	• Beleg van Nicosia
Turkije •	• Beleg van Belgrado
Griekenland •	• Beleg van Wenen
Oostenrijk •	• Val van Constantinopel
Cyprus •	• Slag om Gallipoli
Thracië •	• Slag bij Lepanto

6/ Schrijf op de lege plaatsen de namen van een Europese en een Ottomaanse vorst

Ondanks de permanente strijd is er sprake van een actieve diplomatie en waren er allianties, tot en met hartelijke verhoudingen en zelfs een militaire coalitie.

Hoewel in de 14e eeuw heel christelijk was, ging hij toch een verband aan met om Keizer Karel V te bevechten.

EEN GEREGULEERDE HANDEL

De religieuze tegenstellingen en de permanente oorlog staan de diplomatie niet in de weg. Zo is het ook in de handel.

'Allegorie van de tulpenmanie' van Jan Brueghel de Jonge (1601-1678)
© Johnny Van Haften Ltd., London / Bridgeman Images

KOFFIE, EEN DRANK UIT HET OOSTEN - DE TULP, EEN SPECULATIEVE ZEEPBEL

7/ Geef bij elke van volgende beweringen aan of ze juist of fout is. Indien ze fout is, kun je dan het goede antwoord geven?

1. De uitwisselingen worden geregeld door verzoekschriften, vergunningen die de sultan toekent aan christelijke landen die hun handelaars zo verzekeren van een reeks privileges.

.....

.....

.....

.....

.....

2. De christelijke handelaars in het Ottomaanse rijk moeten in een karavanserai of 'funduq' wonen.

.....

3. Een Europese ambassadeur in Constantinopel stuurt de eerste bloembollen naar Parijs en introduceert zo de tulp in Europa.

.....

4. De tulp wordt een prestigieus luxe-artikel in Europa.

.....

5. De tulp heeft een groot succes in de Nederlanden, die van dan af in de ban zijn van de 'tulpomanie' of 'tulpenwoede'.

.....

6. De koffie komt oorspronkelijk uit China, wordt tijdens de middeleeuwen in India geteeld en verspreidt zich vanaf de 15e eeuw in het Ottomaanse rijk.

.....

7. Koffie komt aan het begin van de 17e eeuw naar West-Europa via de bagage van handelaars.

.....

8. Niet enkel de drank wordt populair in West-Europa, ook de koffiehuisen. In de grote Europese steden worden cafés geopend.

.....

TURKOMANIE

De Europeanen zijn enorm geboeid door het Ottomaanse rijk. Reizigers keren naar huis terug met buitengewone verhalen. Beetje bij beetje maakt angst plaats voor nieuwsgierigheid en een voorliefde voor het exotische. Het is de periode van de Turkomanie: inspiratie voor kunstwerken, decoratieve objecten en muziek wordt gevonden bij oriëntaalse thema's.

M. Levett en Mevr. Hélène Glavany op turkse wijze gekleed
door Jean-Etienne Liotard, ca. 1740
© akg-images / Erich Lessing

8/ Kun je voor elk van onderstaande thema's twee voorbeelden geven van documenten en/of objecten die de Turkomanie in de tentoonstelling illustreren?

1. Voorstellingen (toneel, ballet)

.....

2. Muziek (opera)

.....

3. Decoratieve objecten

.....

4. Schilderkunst

.....

DE UITWISSELING VAN TEKSTEN EN IDEEËN

Pagina van het boek van Nicolas de Nicolay, 'Des navigations et peregrinations en la Turquie' (scheepsreizen en tochten in Turkije), 1576
© Public Domain

9/ Vervolledig de tekst met behulp van volgende woorden:

Teksten – Turks – *diwan* - grammatica's – Arabische – sprookjes – universiteiten – Perzische - Koran

We weten in Europa meer over het Ottomaanse rijk dan over de Europese aanwezigheid in het Ottomaanse rijk. reizen rond, maar vooral van oost naar west. De wordt vertaald in de belangrijkste Europese talen, leerstoelen en Arabisch worden opgericht aan de Europese, er zijn steeds meer en woordenboeken en de eerste drukpers in karakters wordt in 1586 gemaakt in Rome.

Ten slotte oefenen Turkse, en Arabische literaire werken een invloed uit op de Europese literatuur. We denken aan dichtbundels in de algemene betekenis van het woord (afgeleid van het Perzisch), die Goethe gebruikte in zijn *West-östlicher Divan* (1819), en natuurlijk aan de uiterst beroemde verhalen van Duizend-en-één-nacht, een bundel populaire Arabische van Perzische oorsprong die bij het begin van de 18e eeuw voor het eerst vertaald werden door Antoine Galland en waarvan de literaire, theatrale, muzikale en cinematografische adaptaties niet meer te tellen zijn.

DE ARCHITECTUUR

Zeven eeuwen islamitische aanwezigheid hebben het stedelijke landschap in de Balkan uiteraard grondig hertekend. De Ottomanen hebben slechts één stad gesticht, namelijk Sarajevo. Maar daarnaast zorgden ze ook voor diepgaande veranderingen in alle steden die ze langdurig domineerden.

Moskee van Jakovali Hassan, Pécs, Hongarije
© R-V

10/ Kun je 5 types gebouwen opnoemen die de Ottomanen in de Balkan hebben opgericht, en een voorbeeld van elk van hen geven? Kijk bij het beantwoorden van deze vraag aandachtig naar de audiovisuele montage over de Ottomaanse architectuur.

Voorbeeld: fontein → **Sebilj-fontein in Sarajevo (Bosnië)**

.....

.....

.....

.....

Voor de Ottomaanse Turken begint vanaf de tweede helft van de 16e eeuw een lange periode van neergang. Drie eeuwen later valt hun rijk uit elkaar en neemt het christelijke Europa geleidelijk aan hun plaats in. In het Europa van de Balkan wordt de leegte opgevuld door onafhankelijke natiestaten; in de Levant en in Noord-Afrika door Europese - Britse, Italiaanse en vooral Franse - koloniale rijken.

De koloniale orde verandert ingrijpend het leven van de gekoloniseerde volkeren, die op hun beurt een niet te verwaarlozen invloed uitoefenen op het moederland: op het stedelijke landschap, de kunst, de levenswijze en de mentaliteit.

ARBEIDERS EN SOLDATEN

Tijdens de Eerste Wereldoorlog komen moslims uit de kolonies naar Europa. Ze worden ingezet als arbeiders in de fabrieken die leeggelopen zijn doordat de mannen naar de loopgraven zijn vertrokken of, vaker nog, als soldaat.

11/ Wat leren deze twee posters je?

Britse propaganda-affiche, Tweede Wereldoorlog
© Imperial War Museum, London

Propaganda-affiche 'Journée de l'Armée d'Afrique et des troupes coloniales', 1917
© Montpellier Méditerranée Métropole

KOLONIALE TENTOONSTELLINGEN

De talrijke koloniale tentoonstellingen in Europa zijn een soort uitstalraam van de gekoloniseerde landen: habitat, folklore, producten... worden getoond in de koloniale paviljoenen.

Affiche van de koloniale tentoonstelling van Marseille, 1906
© Collection musée d'Histoire de Marseille

12/ Kijk goed naar het plan/de maquette van de koloniale tentoonstelling van Parijs in 1931.

1. Welke islamitische paviljoenen zie je?

.....

2. In het foto-album vind je postkaarten van deze paviljoenen. Tot wat inspireren ze je?

.....

3. Noem drie producten die uit Noord-Afrika geïmporteerd zijn:

.....

Niet enkel de koloniale tentoonstellingen laten de Europeanen kennismaken met de gekoloniseerde moslimlanden. Reisbureau's bieden verblijven aan in deze gebieden.

13/ Kijk aandachtig naar de steeds heel aantrekkelijke reclameposters.

1. Welk(e) land(en) zou jij graag bezoeken? Heb je al een van deze landen bezocht?

.....

.....

.....

HET ORIËNTALISME

De opkomst van het oriëntalisme aan het begin van de 19e eeuw als artistieke en literaire beweging houdt verband met de politieke omwentelingen die de Oriënt in de loop van de eeuw ondergaat, met de expansie van het Europese kolonialisme en het langzame afbrokkelen van het Ottomaanse rijk. Deze beweging wijst op de interesse die er in die tijd is voor de Turkse en Arabische culturen uit Noord-Afrika en voor de culturen van alle gebieden die voordien door het Ottomaanse rijk gedomineerd werden.

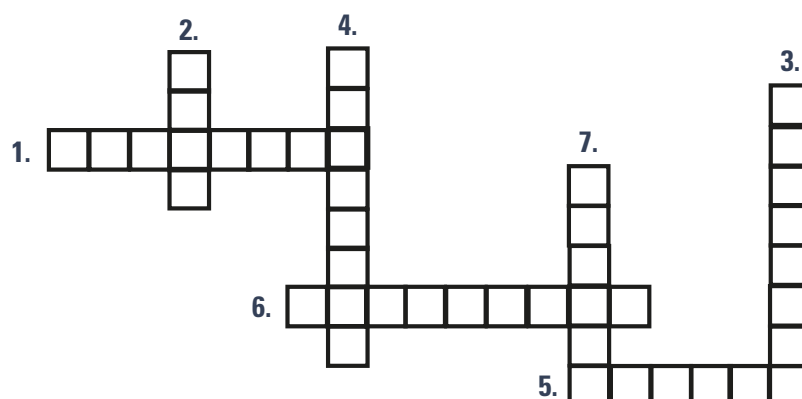
Door de verbeterde transportmiddelen kunnen talrijke schilders en schrijvers bovendien zelf naar het Oosten reizen.

Straat in Constantinopel, Alberto Pasini, 1867
© Philadelphia Museum of Art

14/ Kruiswoordraadsel. Iedere zin stemt overeen met een oriëntaals schilderij. Heb je het gevonden, noteer dan de familienaam van de schilder in het overeenkomstige hokje.

1. Koning Boabdil neemt afscheid van Granada
2. Bonaparte is in Jaffa
3. Een man en een vrouw rusten uit in een harem
4. Een stad van Marokko
5. Een odalisk is een harem van vrouwen
6. Moordpartij in Chios in 1822 door de Ottomanen tijdens de Griekse Onafhankelijkheidsoorlog
7. De sfeer op straat in de Turkse hoofdstad

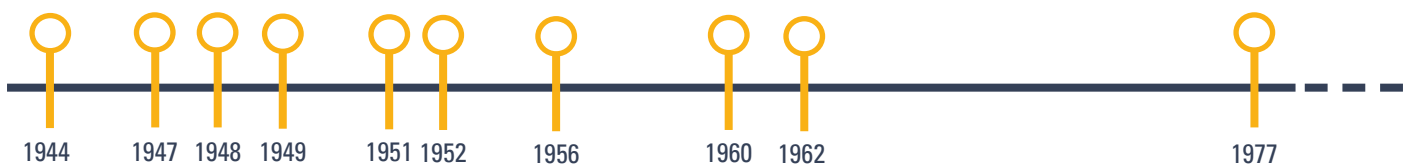

DE DEKOLONISATIE OP ISLAMITISCHE BODEM

In de tweede helft van de 20e eeuw laat de dekolonisatie de koloniale rijken het lot ondergaan van hun Ottomaanse voorganger. Zo laat ze onafhankelijke staten achter met vaak artificiële grenzen.

15/ Plaats op de tijdlijn de data van de onafhankelijkheid van de islamitische kolonies. Schrijf het nummer in de cirkel boven de juiste datum.

1. Onafhankelijkheid van India, Brits bezit, en afscheiding van Pakistan.
2. Einde van de Britse zeggenschap in Egypte.
3. Onafhankelijkheid van Soedan (Anglo-Egyptisch condominium) en onafhankelijkheid van Marokko en Tunesië.
4. Uitroepen van de onafhankelijkheid van Syrië en Libanon en einde van het Franse mandaat in de Levant.
5. Onafhankelijkheid van Indonesië.
6. Onafhankelijkheid van Algerije.
7. Einde van het Britse mandaat in Palestina.
8. Onafhankelijkheid van Libië, voormalig Italiaans bezit dat tijdens de oorlog weer wordt ingenomen door Frankrijk en Groot-Brittannië.
9. Onafhankelijkheid van Somalië (Italiaans en Brits bezit) en de overwegend islamitische landen van Frans-West-Afrika: Senegal, Mali, Mauritanië.
10. Onafhankelijkheid van Djibouti, voormalig grondgebied van de Afars en de Issa's, Frans bezit.

ALGERIJE, EEN GEVAL APART

Algerije heeft een apart statuut: het land werd vanaf 1830 veroverd en bestaat uit drie Franse departementen. Het maakt dus integraal deel uit van het nationale grondgebied. Het is ook een nederzetting met een miljoen 'pieds noirs' ('zwartvoeten') uit het moederland en 9 miljoen autochtonen, voornamelijk moslims. Door deze bijzondere situatie wordt Algerije meegesleept in een heel gewelddadige dekolonisatieoorlog. Het zal acht jaar duren voordat de Franse departementen van Algerije zich kunnen loswerken.

16/ Wat betekenen deze initialen?

FNAF :
OAS :
PCF :
FLN :

Affiche van de 'Parti Communiste Français pour la paix en Algérie'
© Collection MHFA, Montpellier Méditerranée Métropole

DE ISLAMITISCHE IMMIGRATIE

De islamitische immigranten vestigen zich vaak in de hoofdstad van het land waarvan ze afhankelijk zijn.

17/ Duid op de kaart met pijltjes die plaatsen in Europa aan waar de Indiërs, Algerijnen, Pakistanen, Tunesiërs en Indonesiërs bij voorkeur naar emigreren.

In West-Europa zijn de moslims aangekomen op het moment van de dekolonisatie en om werkrachten te bieden om het land herop te bouwen na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog. In Oost-Europa hebben ze dictaturen, oorlog en etnische zuiveringen ervaren. Overal levert het samenleven van moslims en niet-moslims een gecontrasteerd beeld op waarin tragedie en hoop hand in hand gaan.

18/ In deze hedendaagse ruimte zijn verschillende kunstwerken te zien. Welk werk inspireert je het meest, en waarom?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

NA HET TENTOONSTELLINGSBEZOEK

Ga op ontdekking naar moslims in je eigen stad.

19/ Maak een reportage over plekken in je stad (regio of provincie) waar moslims leven: moskeeën, winkels, cafés, scholen...

Maak gebruik van verschillende media: fotografie, tekeningen, reclame...

20/ Interview een moslim(a) die in je stad woont. Of indien je moslim(a) bent, maak een reportage van een familielid of een vriend(in). Vraag hem/haar om een verhaal te vertellen, dat van zijn/haar ouders of grootouders.

MET DE STEUN VAN DE CULTURE PROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION

With the support of the Culture programme of the European Union

EEN TENTOONSTELLING VOORGESTELD DOOR

EEN TENTOONSTELLING GEREALISEERD EN ONTWERPEN DOOR

DE TENTOONSTELLING WERD GEREALISEERD DANKZIJ

IN PARTNERSHIP MET

ONZE EUROPESE PARTNERS

INFORMATIE

www.expo-islam.be
info@expo-islam.be
+32 (0)2 549 60 49